

УДК. [008:159.922]:378.141.251-054.68

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ НА ЕТАПІ ДОПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ В УКРАЇНСЬКОМУ ВНЗ

©Бєлікова В. В.¹, Яковенко В. В.²

Українська інженерно-педагогічна академія¹

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна²

Інформація про авторів:

Бєлікова Вікторія Вікторівна: ORCID: 0000-0003-1676-2504; Belikovapmpn@mail.ru; кандидат педагогічних наук; доцент кафедри педагогіки, методики та менеджменту освіти; Українська інженерно-педагогічна академія; вул. Університетська 16, м. Харків, 61003, Україна

Яковенко Вікторія Вікторівна: ORCID: 0000-0002-3706-3051; v.iakovenko@karazin.ua; старший викладач кафедри природничих наук Центру міжнародної освіти; Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна; пл. Свободи, 4, м. Харків, 61077

Актуальність дослідження зумовлена зростанням впливу сучасних інформаційних технологій на особистість, зокрема іноземних студентів, та необхідністю розробки нових, адаптованих до умов інформаційного суспільства технологій навчання іноземних студентів. У роботі здійснено конкретизацію сутності поняття «інформаційна культура іноземного студента» та його структури, теоретично обґрунтовано та розроблено методику формування інформаційної культури іноземних студентів на етапі допрофесійної підготовки в українському ВНЗ; розкрито основні компоненти методики (мета, принципи, зміст, методи і засоби); схарактеризовано основні організаційно-педагогічні умови оптимізації навчального процесу з дисципліни «Основи інформатики та обчислювальної техніки» (ОІОТ) для формування компонентів інформаційної культури іноземного студента. Стаття буде корисна для науковців, викладачів і фахівців системи вищої освіти, які вивчають проблеми підготовки фахівців для зарубіжних країн.

Ключові слова: інформаційна культура, іноземні студенти, допрофесійна підготовка, методика навчання інформатики, методика формування інформаційної культури.

Бєлікова В. В., Яковенко В. В. «Методика формирования информационной культуры иностранных студентов на этапе допрофессиональной подготовки в украинском вузе».

Актуальность исследования обусловлена ростом влияния современных информационных технологий на личность, в том числе и иностранных студентов, и необходимостью разработки новых, адаптированных к условиям информационного общества, технологий обучения иностранных студентов. В работе осуществлена конкретизация сущности понятия «информационная культура иностранного студента» и его структуры, теоретически обоснована и разработана методика формирования информационной культуры иностранных студентов на этапе допрофессиональной подготовки в украинском вузе; раскрыты основные компоненты методики (цель, принципы, содержание, методы и средства); охарактеризованы основные организационно-педагогические условия оптимизации учебного процесса по дисциплине «Основы информатики и вычислительной техники» (ОИВТ) для формирования компонентов информационной культуры иностранного студента. Статья будет полезна для научных работников, преподавателей и специалистов системы высшего образования, занимающихся проблемами подготовки специалистов для зарубежных стран.

Ключевые слова: информационная культура, иностранные студенты, допрофессиональная подготовка, методика обучения информатике, методика формирования информационной культуры.

Belikova V., Iakovenko V. «Methods of forming foreign students' information culture during pre-professional training in Ukrainian universities».

Relevance of the research comes from the growing influence of modern information technologies on an individual, including foreign students, and the need to develop new, adapted to the information society, technologies of foreign students training. The article deals with concretization the term "foreign students' information culture" and its structure, proving in theory and developing the methods of forming foreign students' information culture during pre-professional training in Ukrainian universities; the major components of the methods (goal, principles, contents, methods and materials) have been developed; major organizational and pedagogical conditions of educational process optimization on discipline "Fundamentals of informatics and computer science" are described. The article will be helpful for researchers, teachers and specialists of higher educational institutions dealing with the problems of training of specialists for foreign countries.

Keywords: information culture, foreign students, pre-professional training, teaching methods of informatics, methods of forming information culture.

Постановка проблеми. На сьогодні освітній процес носить яскраво виражений міжнародний характер, спостерігається стале зростання академічної мобільності студентів, отже, постає питання реалізації освітніх інноваційних ідей та концепцій, за допомогою яких українська вища освіта для громадян інших країн стала б більш привабливою. Тому наскільки професійно, цікаво, активно та толерантно проходить навчання іноземних студентів на підготовчому відділенні, залежить імідж вищого навчального закладу та якість подальшої професійної освіти майбутніх фахівців. Науковці наголошують, що допрофесійна підготовка іноземних студентів – це цілісний освітньо-виховний процес на підготовчому факультеті (або відділенні) вищого навчального закладу, що передбачає формування в іноземних студентів як загальноосвітніх, так і початкових професійно зорієнтованих знань, умінь та навичок (ЗУН), компетентностей та забезпечує оволодіння студентами українською (російською) мовою в обсязі, необхідному для отримання подальшої профільної освіти.

Разом із тим, науковці застерігають, що активне повсякденне застосування молоддю сучасних цифрових пристроїв, широкого спектру програмного забезпечення, різноманітних сервісів глобальної комп'ютерної мережі Інтернет робить їх так званими «*digital natives*» – «цифровими аборигенами» (М. Prensky). Посилений інформаційний вплив і супроводжуючі його негативні явища (інформаційне маніпулювання, інформаційний стрес, інформаційне піратство, вірусні програми, зниження читацької культури) становлять загрозу внутрішньому світу особистості [7, с. 85-86]. Конфлікт інтересів особистості і сучасного інформаційного суспільства, «експансія» цифрових та інформаційних технологій у культурний простір особистості повсякчас призводить до безкультур'я.

Одне із завдань вітчизняної освітньої системи – підготовка кваліфікованих спеціалістів для зарубіжних країн, які володіли б не лише системою вузькопрофесійних ЗУН, але й особливим видом культури, що враховує специфіку людської життєдіяльності в умовах сучасного інформаційного суспільства, – інформаційною культурою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Діапазон наукових сфер, які торкаються проблем інформаційної культури, є досить широким і охоплює філософію, психологію, соціологію, економіку, педагогіку тощо. Педагогічні дослідження інформаційної культури сьогодні представлені в працях зарубіжних і вітчизняних вчених, зокрема Н. І. Гендіної, Н. Г. Джинчарадзе, М. І. Жалдака, В. М. Кухаренка, М. М. Левшина, Н. В. Морзе, Ю. С. Рамського, Марка Пренскі, Ентоні Вільяма Бейтса та ін. Педагогічні дослідження в сфері допрофесійної підготовки іноземних студентів представлені роботами Н. Б. Булгакової, В. І. Груцяка, Т. І. Дементьєвої, Н. О. Зінонос, Я. М. Кміга, О. О. Коротун, Т. І. Кузнецової, Я. В. Проскуркіної, А. М. Ременцова, І. А. Сладких, О. І. Суригіна, Т. А. Шмоніної та ін.

Постановка завдання. Проте особливості формування інформаційної культури іноземних студентів допрофесійного етапу навчання залишаються невизначеними. Ряд дослідників у своїх роботах актуалізують такі проблеми: формування інформаційно-комп'ютерної готовності іноземних студентів до навчання у ВНЗ (В. І. Кузьмін), методика викладання інформатики іноземним студентам допрофесійного етапу навчання (Т. А. Блінова, І. В. Вернер, Є. С. Куришев, К. С. Меньшикова, П. Ф. Павлов та ін.), використання інформаційних технологій у навчанні іноземних студентів (А. Я. Алєєва, С. В. Вельма та ін.). Проте жоден з авторів не розглядає поняття ІК іноземного студента, а здійснені ними дослідження не висвітлюють усіх питань означеної проблеми.

Актуальність окресленої проблеми і наявні протиріччя зумовлюють мету нашого дослідження: теоретично обґрунтувати та розробити методику формування інформаційної культури іноземних студентів у процесі допрофесійної підготовки в українському ВНЗ.

Виклад основного матеріалу. Аналіз науково-педагогічних підходів до визначення поняття «інформаційна культура особистості» (М. М. Левшин, Л. С. Винарик, Н. Ф. Васильєва, А. О. Клименко, О. П. Значенко, А. М. Коломієць, А. В. Гуменчук, О. Я. Романишина) довів, що його інтерпретація здебільшого спирається на такі поняття, як *інформація, інформаційні процеси, інформаційні технології, інформаційне суспільство, суспільство знань, культура особистості, комп'ютерна грамотність* та ін. Більшість дослідників розуміють інформаційну культуру як складову загальної культури особистості, як результат перетину сучасного інформаційного простору та сфери загальнолюдської культури, як міру їх взаємодії. Використовуючи підхід Н. І. Гендіної [4], під *інформаційною культурою (ІК) іноземного студента* будемо розуміти сукупність інформаційного світогляду та системи знань і вмінь, які забезпечують цілеспрямовану самостійну діяльність з оптимального задоволення індивідуальних інформаційних потреб засобами нерідної мови. До того ж під інформаційним світоглядом розуміється система поглядів особистості на світ інформації і власне місце в ньому, розуміння визначної ролі інформації та інформаційних процесів у природних явищах, житті людського суспільства, діяльності окремої людини. А інформаційні потреби розглядаємо як потреби в інформації, яка необхідна для розв'язання конкретної задачі або досягнення визначеної мети.

Конкретизуючи підхід М. І. Левшина [8] до визначення структури інформаційної культури особистості в контексті досліджуваної нами проблеми інформаційної культури іноземного студента, ми отримали такі компоненти:

1) загальнопізнавальний компонент (ЗПК) – інформаційний світогляд, долучення поняття інформації до системи цінностей особистості;

2) інформаційно-технологічний компонент (ІТК) – комп'ютерна грамотність іноземного студента, яка відповідає сучасному рівню розвитку техніки та інформаційних технологій;

3) комунікативний компонент (КК) – характеризує культуру спілкування іноземного студента з іншими суб'єктами інформаційного середовища.

Початковим етапом процесу отримання вищої освіти для іноземних громадян в Україні є підготовчий факультет (підготовче відділення), навчання на якому триває близько 10 місяців і забезпечує оволодіння студентами українською (російською) мовою в обсязі, необхідному для отримання подальшої професійної освіти. Процес навчання іноземців на підготовчих факультетах здійснюється згідно з обраним кожним студентом профілю (профіль – група спеціальностей) [9; 12, с.25-26], а саме:

- математика, механіка;
- фізика, хімія, економіка;
- інженерно-технічні спеціальності;
- охорона здоров'я, фізкультура, біологічні, сільськогосподарські спеціальності;
- гуманітарні спеціальності.

Узагальнена мета навчання нерідною мовою – здатність студента здійснювати навчально-пізнавальну діяльність засобами нерідної мови в нерідному середовищі. О. І. Суригін визначає завдання викладачів загальнопрофесійних дисциплін підготовчого

відділення таким чином: створення на своїх заняттях оптимальних умов для формування в іноземних студентів комунікативної компетентності в досліджуваній професійній галузі. Створенню такого роду умов, а також виробленню у студентів ЗУН застосування сучасних ІКТ в навчальній і подальшій професійній діяльності сприятиме, на нашу думку, застосування в навчальному процесі методики формування ІК. Не можемо не погодитись із М. О. Івановою та Н. О. Тітковою, які висловили думку про необхідність «виробити у студентів готовність брати участь у навчальному процесі і потребу реалізувати цю готовність; навчити студентів сприймати і опрацьовувати інформацію, логічно мислити і самостійно працювати над отриманням знань» [12, с. 29]. Крім того, для більшості молодих людей, які прибули в Україну для здобуття вищої освіти, використання сучасних цифрових пристроїв та мережних технологій є дієвим засобом комунікації і, як наслідок, чинником процесів адаптації до нових соціально-побутових і культурних умов життя. У зв'язку з цим великого значення на етапі допрофесійної підготовки у контексті формування інформаційної культури набуває вивчення іноземними студентами дисципліни «Основи інформатики та обчислювальної техніки» (ОІОТ), зміст якої є не лише об'єктом вивчення, але і дієвим допоміжним інструментом у навчальній діяльності взагалі та у формуванні інформаційної культури.

Конкретизуючи узагальнену мету навчання нерідною мовою – здатність студента здійснювати навчально-пізнавальну діяльність засобами нерідної мови в нерідному середовищі – та спираючись на модель системи цілей теорії навчання нерідною мовою, розроблену О. І. Суригінін [11, с.45-79], сформулюємо *мету методики* формування ІК іноземних студентів на етапі допрофесійної підготовки при вивченні дисципліни ОІОТ: сформувати ІК іноземних студентів у мовному (мовний компонент мети), предметному (предметний компонент мети) та адаптаційному (адаптаційний компонент мети) напрямках. Мету методики конкретизовано через її структурні компоненти та представлено у табл. 1.

Таблиця 1

Конкретизація мети методики формування ІК іноземних студентів допрофесійного етапу навчання при вивченні дисципліни ОІОТ

Структурні компоненти мети методики формування ІК	Їх сутність
Мовний компонент мети	Оволодіння іноземними студентами системою мовних та мовленнєвих ЗУН, яка забезпечує розвиток ІК.
Предметний компонент мети	Оволодіння студентами системою ЗУН із дисципліни ОІОТ, необхідних для успішного здійснення самостійної інформаційної, навчальної та професійної діяльності.
Адаптаційний компонент мети	Формування психологічної готовності студентів до самостійної інформаційної діяльності в умовах нового (порівняно з рідним) соціокультурного середовища.

Зауважимо, що під інформаційною діяльністю розуміємо сукупність дій, спрямованих на задоволення інформаційних потреб особи.

Завдання нової методики: сформувати в іноземних студентів при вивченні дисципліни ОІОТ на допрофесійному етапі навчання загальнопізнавальний, інформаційно-технологічний та комунікативний компоненти ІК.

Науковими засадами нової методики є:

1. Загальнометодологічні принципи організації інформаційної освіти (Н. І. Гендіна):

а) принцип культурологічного підходу – базується на усвідомленні глибокої взаємодії категорій «інформація» і «культура», на уявленні про те, що інформаційна культура є невід'ємною частиною загальної культури людини;

б) принцип системного підходу – дозволяє забезпечити цілісність поняття інформаційної культури, подолати за рахунок введення єдиної методологічної бази ізольованість при розгляді компонентів ІК;

в) принцип діяльнісного підходу – означає, що формування інформаційної культури особистості будується з позицій користувача, споживача інформації, виходячи з тих інформаційних завдань, які він повинен вирішувати в ході своєї навчальної, професійної або побутової діяльності.

2. Принципи теорії навчання нерідною мовою:

а) принцип комунікативності – реалізується шляхом забезпечення оптимальних умов для формування комунікативних умінь студентів [11, с. 124-130];

б) принцип врахування рівня володіння мовою навчання – окреслює необхідність предметно-мовної координації між процесами вивчення загально-професійних дисциплін та української (російської) мови як іноземної [11, с. 130-138];

в) принцип взаємопов'язаного навчання всім видам мовленнєвої діяльності (читанню, письму, мовленню, аудіюванню) [6].

3. Загальнодидактичні принципи:

а) принцип наочності – є виразом комплексного підходу до навчального процесу та означає, що ефективність навчання залежить від доцільного залучення різних органів почуттів до сприйняття і освоєння навчального матеріалу;

б) принцип зв'язку навчання з практикою – вимагає використання отриманих знань у вирішенні практичних завдань, аналізі та перетворенні дійсності;

в) принцип свідомості, творчої активності та самостійності студентів – вимагає визнання студентів активними суб'єктами навчального процесу, які беруть участь в ньому при керівній ролі викладача, та врахування та формування пізнавальних мотивів студентів, застосування проблемних методів навчання, стимулювання самостійності та творчої діяльності у навчанні;

г) принцип професійної спрямованості – полягає у відповідності результатів підготовки іноземних студентів вимогам, які пред'являються конкретної сферою їхньої майбутньої професійної діяльності, забезпечення їхньої конкурентоспроможності.

З урахуванням вищезазначених наукових засад можемо констатувати необхідність забезпечення наступних умов оптимізації навчального процесу при реалізації методики формування інформаційної культури іноземних студентів у процесі допрофесійної підготовки:

- 1) створення єдиного мовного освітнього середовища;
- 2) доповнення змісту навчання ОІОТ варіативною складовою;
- 3) активізація самостійної пізнавальної діяльності студентів;
- 4) впровадження моделі інтегрованого навчання ОІОТ з використанням дистанційних освітніх технологій;
- 5) застосування активних методів навчання ОІОТ.

Зупинимось докладніше на кожній з умов оптимізації навчального процесу згідно з новою методикою. Розглянемо першу умову – створення єдиного мовного освітнього середовища. Фахівці-методисти з допрофесійної підготовки іноземних студентів (В. І. Груцяк, Т. І. Капітонова, Г. І. Кугузова [6]) визначають єдине мовне освітнє середовище як одну з форм організації навчальної діяльності в умовах підготовчого факультету, що ґрунтується на єдності предметних та комунікативних дій в навчальній діяльності. При цьому формування комунікативних умінь студентів здійснюється і викладачем мови (який є відповідальним за формування у студентів ЗУН з мови, що вивчається), і викладачем дисципліни ОІОТ (який відповідає за формування ЗУН за новою методикою). В. І. Груцяк [6] особливі вимоги висуває до викладача предмета, який перш за все повинен формувати ЗУН з предмета (в нашому випадку – з ОІОТ) мовою навчання, а не навчати власне предмету. Кафедрам необхідно визначити пару «викладач мови – викладач ОІОТ», яка займається відпрацюванням лексичних одиниць і основних граматичних та синтаксичних моделей із кожної теми ОІО. Результатом такої роботи є хронологічно

пов'язані з етапами вивчення мови навчальні матеріали, які забезпечують формування комунікативного компоненту ІК іноземного студента. В нашій методиці це поурочні переліки лексичного матеріалу, які мають своє відображення в підручниках, робочих зошитах та електронному курсі навчання ОІОТ.

Другою умовою оптимізації навчального процесу є доповнення змісту методики навчання ОІОТ варіативною складовою. Для реалізації методики формування ІК нами запропоновано внести зміни до змісту дисципліни ОІОТ шляхом доповнення інваріантної частини змісту [9] варіативними складовими, у випадку підготовки груп медичного профілю – темами «Інформаційне суспільство», «Інформаційні ресурси і джерела», «Медико-біологічні дані», «Бібліотека як джерело інформаційних ресурсів», «Інформаційне «хмарне» середовище», «Телемедицина» та ін. (табл. 2), які реалізують принцип професійної спрямованості навчання ОІОТ.

Таблиця 2

Зміст нової методики формування ІК іноземних студентів

Інваріантна частина змісту	Варіативна частина змісту (для груп медичного профілю)
1. Інформація та інформаційні процеси	
1.1. Кодування, збереження і опрацювання інформації в комп'ютері.	Медико-біологічні дані. Роль інформаційних технологій у професійній діяльності медичного працівника. Бібліотека як джерело інформаційних ресурсів.
2. Операційні системи (не пропонується варіативної частини).	
3. Основи роботи з дисками (не пропонується варіативної частини).	
4. Прикладне програмне забезпечення загального призначення.	
4.1. Текстовий редактор.	Інформаційне «хмарне» середовище. «Хмарний» текстовий редактор Google.
4.2. Графічний редактор.	Онлайн-фотосервіси Picasa, Panoramio.
4.3. Електронні таблиці.	«Хмарні» електронні таблиці Google.
4.5. Системи керування базами даних.	Медичні бази даних мережі Інтернет.
5. Комп'ютерні мережі. Глобальна мережа Інтернет та її можливості.	
Локальні та глобальні комп'ютерні мережі. Структура і функціональна організація комп'ютерних мереж. Апаратне і програмне забезпечення. Основні послуги глобальної мережі Інтернет. Програмне забезпечення для роботи в Інтернеті. Пошук інформації в Інтернеті. Поняття про мову розмітки гіпертексту HTML.	Телемедицина. Безпека в Інтернеті. Мережевий етикет.

Упровадження моделі інтегрованого навчання ОІОТ із використанням дистанційних освітніх технологій є третьою умовою оптимізації навчального процесу згідно з новою методикою.

Перш ніж перейти до розгляду цієї умови, здійснимо конкретизацію ряду термінів. Аналіз підходів науковців (Е. Г. Азімов, А. М. Богомолів, Є. С. Полат, А. В. Хуторської, А. М. Щукін та ін.) до визначення поняття дистанційного навчання дозволяє зробити висновок, що більшість учених розуміють його як цілеспрямований процес взаємодії суб'єктів навчального процесу між собою і з засобами навчання на відстані за допомогою спеціалізованого освітнього середовища, що базується на використанні інформаційно-телекомунікаційних технологій [2, с. 65; 3; 13, с. 10-12; 15]. В. Н. Кухаренко наголошує, що «дистанційний навчальний процес – це новий підхід до відтворення традиційного

навчального процесу за рахунок включення таких форм проведення і здійснення навчальної діяльності, як спілкування, співробітництво, співтворчість, самостійна робота й постійне самовдосконалення тощо, та за умови всебічної технічної підтримки засобами ІКТ» [14, с.3]. Є. С. Полат одним з основних факторів, які відрізняють дистанційну форму навчання, визначає перевагу самоконтролю учнів над вчительським контролем [13, с.10-12].

Е. Г. Азімов тлумачить дистанційні освітні технології як такі освітні технології, які реалізуються з використанням засобів інформатизації та телекомунікації, при частково опосередкованій взаємодії учня та педагога [1, с. 59]. Разом із тим Е. Г. Азімов і А. М. Щукін пропонують поняття Інтернет-навчання – таке навчання, при якому суб'єкти навчального процесу пов'язані один з одним та з джерелами навчальної інформації за допомогою комп'ютерної мережі Інтернет [2, с.86]. Крім того, рядом вчених виокремлено особливий вид Інтернет-навчання, для якого характерно використання традиційних принципів побудови навчального процесу з включенням елементів Інтернет-навчання та який представлений у науково-педагогічній літературі багатьма термінологічними формулюваннями, такими як: *blended learning* (С. J. Bonk, С. R. Graham та ін.), частково-дистанційне навчання (Е. Г. Азімов, А. М. Щукін), змішане навчання (К. Л. Бугайчук, В. Н. Кухаренко, В. І. Петрова та ін.), комбіноване навчання (А. М. Андрєєв, В. М. Кухаренко) інтегроване навчання (Е. Г. Азімов, А. М. Богомолів, Є. С. Полат, А. М. Щукін) та ін. Спираючись на трактовку останньої групи науковців [2; 3; 13], визначимо: інтегроване навчання з використанням дистанційних освітніх технологій – це модель навчання, побудована на основі інтегрування очних і дистанційних форм навчання та застосування інформаційно-комунікаційних технологій.

Український педагогічний словник тлумачить інформаційно-навчальне середовище як «сукупність умов, які сприяють виникненню й розвитку процесів інформаційно-навчальної взаємодії між учнями, викладачем засобами інформаційних технологій, а також формуванню пізнавальної активності учнів за умови наповнення компонентів середовища предметним змістом відповідного навчального курсу [5, с.149-150]. У контексті нашого дослідження інформаційно-навчальне середовище являє собою електронний навчальний курс навчання ОІОТ. Науковці визначають електронний навчальний курс (або комп'ютерний навчальний курс) як комплекс навчально-методичних матеріалів, що забезпечують тому, хто навчається, можливість самостійно, за допомогою комп'ютера, опанувати зміст навчального курсу з метою формування і закріплення знань, навичок, умінь у певній предметній галузі [2, с.110-111]. Дослідники розглядають електронний навчальний курс як засіб дистанційної підтримки навчального процесу та дієвий інструмент реалізації моделі інтегрованого навчання. Як правило, електронний навчальний курс розміщується у спеціалізованій системі управління навчанням (*Learning Management System, LMS*), яка являє собою Інтернет-ресурс для розробки, впровадження та адміністрування навчального матеріалу [10, с.43-44; 14].

Беручи до уваги вищезазначені результати науковців, у контексті нашої роботи конкретизуємо:

- модель інтегрованого навчання ОІОТ із використанням дистанційних освітніх технологій являє собою поєднання традиційної класно-урочної моделі навчання та роботи з електронним навчальним курсом ОІОТ, розміщеним у *LMSy* мережі Інтернет;
- електронний навчальний курс ОІОТ:
- містить комплекс електронних навчально-методичних матеріалів;
- забезпечує можливість самостійного, за допомогою комп'ютера, планшета або смартфона, або з дозованою допомогою викладача опанування та закріплення студентом навчального матеріалу з дисципліни ОІОТ та набуття комунікативних умінь;
- мета впровадження моделі інтегрованого навчання ОІОТ полягає в тому, щоб:

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ

- змінити зміст аудиторної роботи студентів та їх домашньої самостійної роботи, а саме: студенти опрацьовують основний теоретичний матеріал не традиційно на уроці, а вдома самостійно;

- максимально привернути студентів до практичної та комунікативної діяльності на уроці (рис. 1).

Узагальнену структуру тематичного модуля електронного навчального курсу ОІОТ для іноземних студентів допрофесійного етапу навчання розглянемо нижче.

Рис. 1. Схематичне представлення взаємозв'язку змісту самостійної та аудиторної роботи студентів у термінах формування ООД та ВД з усіх компонентів ІК (ЗПК, ІТК, КК)

1. Текст, що містить теоретичний матеріал, який повинен бути засвоєний студентами. Тексти містять базовий теоретичний матеріал (визначення, класифікації, приклади тощо), при чому відбір змісту матеріалів проводиться, згідно розробок науковців, відповідно до критеріїв наступності (опора на наявні у студентів знання), перспективності (відповідність змісту освіти на професійному етапі навчання), мінімальної достатності і фундаментальності (відбір найбільш фундаментальних базисних понять дисципліни ОІОТ, які мають найбільш загальне наукове значення і утворюють систему репрезентації дисципліни в певній цілісності) [12, с.28-32].

2. Блок роботи з новою лексику – перелік слів та словосполучень з теми з перекладом мовою-посередником (як правило, англійською). При чому частина термінів вже відома студентам з курсу «Науковий стиль мовлення», що створює сприятливі умови для міжпредметної координації та реалізації послідовності в навчанні.

3. Інтерактивні вправи (або інтерактивні дидактичні тренажери) – завдання, зорієнтовані на закріплення нового лексичного матеріалу, на впізнавання понять та розуміння логічних зв'язків між ними.

4. Міні-тест з теми, функція якого полягає не стільки в дидактичному контролі засвоєння, скільки в спонуканні до рефлексії, допомозі студентів у усвідомленні власних труднощів з опанування навчального матеріалу, в самоактивізації на шляху їх подолання.

5. Форум для спілкування студентів один з одним та з викладачем із навчальних питань.

Як бачимо, в процесі самостійного опрацювання студентами навчального матеріалу домінують читання та письмо, тим самим звільняючи час для відпрацювання мовлення та предметних умінь студентів безпосередньо на уроці. Таким чином, модель інтегрованого навчання ОІОТ реалізує принцип взаємопов'язаного навчання всім видам мовленнєвої діяльності і сприяє формуванню всіх трьох компонентів ІК (ЗПК, ІТК, КК). Враховуючи реалізацію вищезазначених умов оптимізації навчального процесу за новою методикою та спираючись на розробки дослідників, пропонуємо наступну змістовну структуру тематичного модуля електронного курсу ОІОТ на прикладі теми «Комп'ютерні мережі» дисципліни ОІОТ (табл. 3).

Таблиця 3

Змістовна структура теми «Комп'ютерні мережі» електронного курсу ОІОТ

Інваріантна частина навчального матеріалу (з програми)	Перша доза інваріантної частини теоретичного матеріалу	Текст №1 «Загальні відомості про Інтернет»
		Блок №1 роботи з новою лексикою
		Інтерактивна вправа №1
	Друга доза інваріантної частини теоретичного матеріалу	Текст №2 «Сервіси Інтернету. Пошук інформації в Інтернеті»
		Блок №2 роботи з новою лексикою
		Інтерактивна вправа №2
Тест з теми		
Варіативна частина навчального матеріалу	Перша доза варіативної частини змісту	Текст №1 «Телемедицина»
		Практичне завдання №1
	Друга доза варіативної частини змісту	Текст №2 «Мережевий етикет»
		Практичне завдання №2
	Третя доза варіативної частини змісту	Текст №3 «Безпека в Інтернеті»
		Практичне завдання №3
Форум для спілкування та запитань		

Четвертою умовою реалізації нової методики є активізація самостійної пізнавальної діяльності студентів. Її здійснення можливе шляхом застосування, по-перше, моделі інтегрованого навчання ОІОТ (див. вище); по-друге, системи різнорівневих завдань з орієнтацією на зону найближчого розвитку. Ця система завдань представляє сукупність: завдань в робочому зошиті, набору практичних (лабораторних) завдань, а також набору проблемно-пошукових та творчих завдань до варіативної частини змісту нової методики формування ІК. При розробці завдань нами були використані дослідження педагогів-методистів (А. М. Лікарчук, С. С. Крилов, І. Г. Майорова, Л. П. Пакратова, Є. М. Челак, Д. М. Ушаков, Н. Є. Ерганова) з питань розробки і використання в навчальному процесі робочих зошитів (або зошитів з друкованою основою). З огляду на існування різних поглядів на розуміння завдань застосування робочих зошитів у навчальному процесі та їх змістовного наповнення, поняття робочий зошит не має однозначного визначення в педагогічній літературі. Дослідники розглядають робочий зошит як збірник задач, дидактичні матеріали або навіть дидактичний комплекс; вона може виступати як засіб навчання або спеціальний вид навчальної літератури. З урахуванням підходів вищезгаданих науковців і практичного досвіду використання робочих зошитів в навчальному процесі, нами було сформульовано таке визначення: робочий зошит із дисципліни ОІОТ – це поліфункціональне навчальне видання, на основі якого відбувається закріплення студентами нового навчального матеріалу і формування практичних письмових умінь, а також організація самостійної роботи студентів і контроль їх знань.

Структуру системи завдань та конкретизацію їх функцій при формуванні компонентів ІК подано у табл. 4.

Таблиця 4

Структура системи завдань та функції її складових при формуванні компонентів ІК

Система завдань	
Складові	Їх функції
1. Завдання у робочому зошиті з ОІОТ.	Формування ЗПК ІК
2. набір практичних (лабораторних) завдань.	Формування ІТК ІК
3. набір завдань для варіативної частини змісту.	Формування ЗПК+ІТК+КК ІК

Застосування активних методів навчання – це п'ята умова реалізації нової методики. Виникнення у студентів інтересу до опанування ЗУН з ІК залежить від методів навчання дисципліни ОІОТ. Викладач повинен так організувати навчальний процес із предмету, щоб ЗУН з ІК та використання сучасних цифрових пристроїв роботи з інформацією (персональний комп'ютер, планшет, смартфон, інтерактивна дошка тощо) були не лише об'єктами вивчення, але і допоміжними інструментами в початковій діяльності взагалі та формували зацікавленість студентів, спонукали їх до критичного та творчого мислення.

Традиційні репродуктивні методи навчання спрямовані на передачу певної суми знань, формування умінь і навичок практичної діяльності. Їх результатом виступають знання-описи та навички без можливості застосування в ситуаціях, що змінюються. Але ж професійна мобільність випускника сучасного ВНЗ є одним із пріоритетних завдань навчання. Активні методи навчання – це такі способи і прийоми діяльності викладача, які спонукають студента до розумової активності, до прояву творчого, дослідницького підходу. Активне навчання припускає використання такої системи прийомів, яка головним чином спрямована не на виклад викладачем готових знань, їх запам'ятовування студентами та відтворення, а на самостійне оволодіння ними знаннями і вміннями в процесі активної навчальної діяльності. На відміну від традиційного підходу в навчанні, активні методи більш інтенсивно сприяють формуванню всіх трьох компонентів ІК – ЗПК, ІТК, КК.

У рамках нової методики формування ІК іноземних студентів допрофесійного етапу навчання особливо важливе значення мають такі активні методи, як проблемна лекція, бесіда, навчальна дискусія. Проблемна лекція, як правило, починається з постановки проблеми, яку в ході викладу матеріалу необхідно вирішити. За допомогою відповідних діалогічних прийомів (постановка проблемних питань, висування гіпотез і їх підтвердження або спростування, звернення до студентів за допомогою тощо) викладач провокує студентів на питання і спонукає їх до спільних роздумів [2, с. 221-222; 5, с.271-272].

Бесіда – це діалогічний метод навчання, при якому вчитель шляхом постановки ретельно продуманої системи запитань підводить учнів до розуміння нового матеріалу або перевіряє засвоєння вивченого. Науковці виділяють наступні переваги методу бесіди:

- активізується навчально-пізнавальна діяльність учнів (студентів);
- розвивається їх пам'ять та мовлення;
- виступає дієвим діагностичним засобом та ін.

Мета використання метода навчальної дискусії – активізація мислення студентів із допомогою поставлених запитань, спонукання студентів до самостійного аналізу і узагальнення нової навчальної інформації. Питання під час навчальної дискусії задаються таким чином, щоб привернути увагу студентів до найбільш важливих аспектів теми, активізувати отримані раніше знання, навчити їх бачити взаємозв'язок між окремими темами і дисциплінами. Акцентуючи увагу на актуальності обговорюваної теми, викладач тим самим підвищує інтерес студентів і ступінь сприйняття ними матеріалу. У даній ситуації функція викладача не обмежується тільки викладом нового матеріалу і управлінням навчальною діяльністю студента. Викладач повинен володіти особливим баченням мови дисципліни ОІОТ, вмінням передбачити ті мовні факти, які спричинять ускладнення в іноземних студентів, а також правильно роз'яснити їх і коректно допомогти студентам подолати труднощі.

Нескладно бачити з табл. 5, що методика формування інформаційної культури іноземних студентів вносить зміни до кожного з компонентів традиційної методики навчання дисципліни ОІОТ.

Порівняльний аналіз традиційної методики навчання ОІОТ та методики формування інформаційної культури іноземних студентів при вивченні ОІОТ

Компоненти методики	Традиційна методика навчання дисципліни ОІОТ	Методика формування ІК іноземних студентів при вивченні дисципліни ОІОТ
Мета	Підготовка студентів до навчання у вищих навчальних закладах України, поглиблення та систематизація знань, здобутих на батьківщині; усунення прогалин шкільної освіти з ОІОТ.	Сформувати кожен із компонентів ІК іноземного студента (загальнопізнавальний, інформаційно-технологічний, комунікативний) у мовному, предметному та адаптаційному напрямках.
Зміст	Інваріантна частина програми	Інваріантна частина + варіативна частина
Методи	Домінують репродуктивні методи навчання (розповідь, лекція, демонстрація)	Домінують активні методи навчання (проблемна лекція, навчальна дискусія, бесіда)
Форми	Лекція, консультація, лабораторна робота, практичне заняття, поточний і підсумковий контроль.	Такі ж + самостійна робота за опосередкованої допомоги та\або в присутності викладача.
Засоби	ПК, підручники, роздатковий матеріал, словники.	Такі ж + електронний навчальний курс ОІОТ, розміщений у мережі Інтернет, рівнорівневі практичні завдання та завдання у робочому зошиті (з друкованою основою), система контрольних завдань для перевірки сформованості рівней кожного з компонентів ІК.

При реалізації нової методики допускаються несуттєві зміни в компонентах у залежності від терміну початку навчання студентів, їх пізнавальних можливостей, профілю навчання тощо. Викладач ОІОТ, який працює за методикою формування ІК, повинен адаптувати компоненти методики до відповідних умов, проте варто дотримуватись таких особливостей процесу формування ІК іноземних студентів, як: орієнтація на комунікативну та діяльну спрямованість уроку, стимулювання самостійності студентів під час навчальної діяльності, організація партнерського спілкування між викладачем і студентами в ході навчальної взаємодії та ін.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, розроблена нами нова методика формування ІК іноземних студентів в процесі допрофесійної підготовки є сукупністю:

- мети: сформувати ІК іноземного студента як сукупність загальнопізнавального, інформаційно-технологічного та комунікативного компонентів у мовному, предметному та адаптаційному напрямках;

- умов оптимізації навчального процесу: створення єдиного мовного середовища, активізація самостійної пізнавальної діяльності студентів, упровадження моделі інтегрованого навчання ОІОТ із використанням дистанційних освітніх технологій, доповнення змісту методики навчання ОІОТ варіативною складовою, застосування активних методів навчання;

- змісту: поєднання інваріантної частини (як у традиційній методиці, згідно з навчальною програмою) та варіативної частини;

- способів, що сприяють організованому і цілеспрямованому оволодінню ЗУН з ІК засобами нерідної мови, таких як активні методи навчання (проблемна лекція, бесіда, дискусія), моделі інтегрованого навчання з використанням дистанційних освітніх технологій;

- засобів: поліфункціональний робочий зошит з системою різнорівневих завдань, практичні завдання, електронний навчальний курс, розміщений у LMS.

Упровадження в навчальний процес методики формування інформаційної культури іноземних студентів допрофесійного етапу навчання забезпечує:

- розвиток системи мовних та мовленнєвих умінь іноземних студентів (мовний компонент мети нової методики);

- оволодіння студентами ЗУН з дисципліни ОІОТ (предметний компонент мети);

- сформованість готовності студентів до самостійної інформаційної діяльності засобами нерідної мови (адаптаційний компонент мети).

Здійснене дослідження обґрунтовує доцільність подальшого вивчення особливостей навчання іноземних студентів в українських ВНЗ, розробки і впровадження в освітній процес освітніх технологій, спрямованих на формування їх (студентів) інформаційної культури та особистісних якостей, необхідних у сучасному інформаційному суспільстві.

Список використаних джерел

1. Азимов Э. Г. Методика организации дистанционного обучения русскому языку как иностранному [Текст] / Э. Г. Азимов. – М. : Русский язык. Курсы, 2006. – 152 с.
2. Азимов Э. Г. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам) [Текст] / Э. Г. Азимов, А. Н. Щукин. – М. : Изд-во ИКАР, 2009. – 448 с.
3. Богомолов А. Н. Сетевое обучение и формы его реализации в учебном процессе (на примере курса дистанционного обучения русскому языку как иностранному «В эфире Россия») [Текст] / А. Н. Богомолов // Русский язык за рубежом. – 2006. – № 1. – С. 36-44.
4. Гендина Н. И. Концепция формирования информационной культуры личности: опыт разработки и реализации [Текст] / Н. И. Гендина // Библиосфера. – 2005. – № 1. – С. 55-62.
5. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник [Текст] / С. У. Гончаренко. – Київ : Либідь, 1997. – 376 с.
6. Груцяк В. І. Про формування єдиного мовного освітнього середовища на підготовчому факультеті для іноземних громадян [Текст] / В. І. Груцяк // Нові технології навчання. – Київ : Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України, 2008. – Вип. 52. – С. 53-59.
7. Дулатова А. Н. Информационная культура личности [Текст] : учебно-методическое пособие / А. Н. Дулатова, Н. Б. Зиновьева. – М. : Либерия-Библиоформ, 2007. – 176 с.
8. Левшин М. М. Педагогічна сутність поняття "інформаційна культура" особистості [Текст] / М. М. Левшин // Вища освіта України. – 2002. – № 3. – С. 67-74.
9. Навчальні програми (довузівська підготовка іноземних громадян) [Текст] / уклад.: Б. М. Андрущенко, Ю. М. Іващенко, Ю. О. Колтаков та ін. – Київ : Політехніка, 2005. – Ч. 2 (Фізика, Хімія, Математика, ...) – 168 с.
10. Педагогічні аспекти відкритого дистанційного навчання / за ред. О. О. Андрєєва, В. М. Кухаренка ; Харків. нац. автодорожній ун-т. – Харків : Миськдрук, 2013. – 212 с.
11. Сурыгин А. И. Основы теории обучения на неродном для учащихся языке [Электронный ресурс] : [монография] / А. И. Сурыгин. – СПб., 2000. – Режим доступа : <http://dl.unilib.neva.ru/dl/1721.pdf>.
12. Сурыгин А. И. Педагогическое проектирование системы предвузовской подготовки иностранных студентов [Электронный ресурс] : [монография] / А. И. Сурыгин. – СПб., 2000. – Режим доступа : <http://dl.unilib.neva.ru/dl/1723.pdf>.
13. Теория и практика дистанционного обучения : учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений [Текст] / Е. С. Полат, М. Ю. Бухаркина, М. В. Моисеева ; под ред. Е. С. Полат. – М. : Академия, 2004. – 416 с.

14. Теорія та практика змішаного навчання : монографія [Текст] / В. М. Кухаренко, С. М. Березенська, К. Л. Бугайчук та ін.; за ред. В. М. Кухаренка ; Нац. техн. ун-т «ХПІ». – Харків : Міськдрук, 2016. – 284 с.

15. Хуторской А. В. Эвристическая стратегия дистанционного образования человека: опыт реализации [Электронный ресурс] : А. В. Хуторской, Г. А. Андрианова, Ю. В. Скрипкина // Эйдос : Интернет-журнал. – 2013. – № 2. – Режим доступа : <http://www.eidos.ru/journal/2013/0329-10.htm>.

References

1. Azimov, JeG 2006, *Metodika organizacii distancionnogo obuchenija russkomu jazyku kak inostrannomu*, Russkij jazyk. Kursy, Moskva.

2. Azimov, JeG & Shhukin, AN 2009, *Novyj slovar metodicheskikh terminov i ponjatij (teorija i praktika obuchenija jazykam)*, Izdatelstvo IKAR, Moskva.

3. Bogomolov, AN 2006, `Setevoe obuchenie i formy ego realizacii v uchebnom processe (na primere kursa distancionnogo obuchenija russkomu jazyku kak inostrannomu V jefire Rossija)`, *Russkij jazyk za rubezhom*, no. 1, pp. 36-44.

4. Gendina, NI 2005, `Koncepcija formirovanija informacionnoj kultury lichnosti: opyt razrabotki i realizacii`, *Bibliosfera*, no. 1, pp. 55-62.

5. Honcharenko, SU 1997, *Ukrayinskyy pedahohichnyy slovnyk*, Lybid, Kyiv.

6. Hrutsyak, VI 2008, `Pro formuvannya yedynoho movnoho osvitnoho seredovyscha na pidhotovchomu fakulteti dlya inozemnykh hromadyan`, *Novi tekhnolohiyi navchannya*, Instytut innovatsiynykh tekhnolohiy i zmistu osvity MON Ukrainy, Kyiv, iss. 52, pp. 53-59.

7. Dulatova, AN & Zinoveva, NB 2007, *Informacionnaja kultura lichnosti*, Libereja-Bibinform, Moskva.

8. Levshyn, MM 2002, `Pedahohichna sutnist ponyattya informatsiyna kultura osobystosti`, *Vyshcha osvita Ukrainy*, no. 3, pp. 67-74.

9. Andryushchenko, BM, Ivashchenko, YuM, Koltakov, YuO et al. (eds.) 2005, *Navchalni prohramy (dovuzivska pidhotovka inozemnykh hromadyan)*, Politehnika, Kyiv, part. 2.

10. Andryeyev, VM & Kukharenko, OO (ed.) 2013, *Pedahohichni aspekty vidkrytoho dystantsiynoho navchannya*, Kharkivskyy natsionalnyy avtorozhnyi universytet, Miskdruk, Kharkiv.

11. Surygin, AI 2000, *Osnovy teorii obuchenija na nerodnom dlja uchashhihsja jazyke*, Sankt-Peterburg, <<http://dl.unilib.neva.ru/dl/1721.pdf>>.

12. Surygin, AI 2000, *Pedagogicheskoe proektirovanie sistemy predvuzovskoj podgotovki inostrannykh studentov*, Sankt-Peterburg, <<http://dl.unilib.neva.ru/dl/1723.pdf>>.

13. Polat, ES, Buharkina, MJu & Moiseeva, MV 2004, *Teorija i praktika distancionnogo obuchenija*, Akademija, Moskva.

14. Kukharenko, VM, Berzenska, SM, Buhaychuk, KL et al. 2016, *Teoriya ta praktyka zmishanoho navchannya*, Natsionalnyy tekhnichnyy universytet Kharkivskyy politekhnichnyy instytut, Miskdruk, Kharkiv.

15. Hutorskoj, AV, Andrianova, GA & Skripkina, JuV 2013, `Jevristicheskaja strategija distancionnogo obrazovanija cheloveka: opyt realizacii`, *Jejdos*, no. 2.

Стаття надійшла до редакції 10.10.2016р.